

Posudek vedoucího diplomové práce

Dagmar Civišová

Kambo a jeho mnoho tváří

Diplomová práce Dagmar Civišové čítá 102 stran rozprostřených do 16. kapitol, seznamu literatury a přílohy v podobě projektu diplomové práce. Na základě karnálního etnografického výzkumu v Česku a Peru a s pomocí konceptuálního aparátu antropologie rituálů a pozdního Michela Foucaulta autorka zkoumá mnoho tváří magické žaby Kambo, jež nabývá v její globální síti rozvinuté zejména kolem hnutí Nového věku. Z komplexní sítě kolem Kambo, respektive jejího omamného sekretu, si Civišová vybírá ke studiu zejména uzel Amazonie včetně role domorodců Matsés a města Iquitos a taky rituály a ceremonie neošamanů Nového věku v Česku. Autorka dochází k zajímavým zjištěním, které formuluje v závěru: „*Čím dále jsem ale byla od centra, kde Kambo žije [tzn. od habitatu Matsés v Amazonské džungli, pozn. BK], tím více jsem se setkávala s důrazem na domorodost..., přičemž se Kambo stávalo součástí rituálů, při kterých se neošamané pokoušeli o simulaci prostředí, ve kterém se žába vyskytuje, v kombinaci s technikami a artefakty kultur z různých koutů světa, což je typické pro hnutí New Age.*“ (str. 86, 87) Jestliže tedy Matsés užívají sekret žaby bez ceremonií jako pomůcku k lovu, neošamané nebo-li tzv. praktikanti a uživatelé Nového věku vystavěli kolem Kambo celou řadu foucaultovských technik práce se sebou, vedení sebe sama a tvarování subjektivity vstříc různým záměrům (vyléčení nemocí, kultivace zdravého životního stylu, řešení krize středního věku, poznávání vlastní duševní krajiny,...), stejně jako pestrobarebnou škálu ceremonií, pro které je charakteristické to, že kombinují kulturní prvky z celého světa („*od kbelíku, přes óm až po didgeridoo*“, str. 26), díky čemuž jim Civišová říká „*brikolážní rituály*“. Na cestě světem a zejména z Amazonie do Česka Kambo podle autorky nabývá více tváří – tu je pomůckou k lovu, tu součástí spektaklu a zážitku ekoturismu, tu je ziskem, tu součástí brikolážní spirituality hnutí Nového věku, tu je medicínským věděním, jehož si začalo všimát i západní lékařství, tu zázračným elixírem. Kambo podle Civišové tak není jen žabou, ale komplexní socio-materiální entitou napojenou na celou řadu lidských světů.

Na práci je potřeba ocenit hned několik klíčových aspektů. Tím prvním je konceptuální práce. Civišová se snaží kombinovat koncepty antropologie rituálů a pozdního Foucaulta při studiu tvarování subjektivity skrze ceremonie s Kambem. To samo o sobě je krok odvážný a produktivní a nutno říci, že Civišová ho zvládla. Mimo to je potřeba ocenit interdisciplinární rozhled autorky – nejenže cituje závěry z přírodovědných a lékařských výzkumů sekretu z Kambo, který se začal na západě v nedávné době provádět, ale zároveň si umí najít antropologickou pozici v jejich rámci, o kterou chce vědění kolem Kambo doplnit. V neposlední řadě oceňuji, že autorka využívá koncepty akurátně – nejenže jich není v textu ani moc ani málo, ale zároveň s nimi umí pracovat v celém těle textu – a to tam, kde je třeba osvětlovat nějaký empirický materiál. Nejenže tím prokazuje z velké většiny porozumění konceptům, ale zároveň se tím vyhýbá dělení práce na teorii a empirii, což je v antropologické práci krok správným směrem. Samozřejmě, že se konceptuální práce nevyhýbá několika zaváháním - některé termíny používané dokonce v názvu podkapitol nedokládá příliš induktivně, což je případ Kambo jako jedu na str. 18; občas až příliš obecná a tedy anti-foucaultovská práce s Foucaultovými termíny; někdy autorka zmiňuje komplikované a těžkotonáží termíny jako např. pozdní modernita, které ale moc nediskutuje. V kontextu celku jsou ale tyto problémy spíše drobné až zanedbatelné povahy. Naopak text vybízí na několika místech k pokročilejší konceptuální debatě, což je, opět, indikátor kvality – např. v případě brikolážního rituálu, kde by stálo za to více rozpracovat nejen brikolážnost kulturních prvků, ale i trajektorií účastníků, kteří nesdílí jeden věk, gender, profesi, subkulturu či záměr, ale jejich životní linie jsou vysoce rozrůzněné a individualizované.

Druhým klíčovým aspektem k ocenění, byť v tomto případě i s nebanální výtkou, je samotný proces etnografování. Autorka se ho chopila se vším všudy – ve vsí náročnosti, intenzitě a epistemologickém rozpoložení (od psaní deníků, přes život se zkoumanými lidmi až po reflexivitu, o které napíši níže). Jestliže do etnografování patří jak terénní výzkum, tak i analýza a proces psaní, pak musím Civišovou pochválit zejména za analýzu a psaní, při kterých prokázala velkou pracovitost, kreativitu a tvárnost. Naopak terénní výzkum samotný si kromě výše zmíněné pochvaly zaslouží i zásadní kritiku – nejenže během pobytu v terénu vážla pravidelná komunikace mezi jí a mnou, kterou jsem vyžadoval, ale došlo rovněž k nediskutovanému zkrácení výzkumného pobytu. Pravidelnost komunikace z terénu je přitom pro kvalitní etnografii nezbytná nejen v tom, že je třeba držet pod epistemologickou kontrolou to, kudy etnografku terén takřkajíc vede, ale v případě Civišové i v tom, že zkoumala svět, jehož je rovněž coby travelerka Nového věku součástí. V takové konstelaci totiž hrozí nekontrolovatelné zaměňování analytického hledí za praktické hledí zkoumaného světa, které je třeba řešit pomocí reflexivity už na místě, *in situ*, při volbě konkrétních etnografických kroků ve výzkumu a nikoli až poté, *ex post*, při psaní. V případě autorky zůstala možnost řešení *ex post*, což dle mého nejenže negativně ovlivnilo kvalitu výzkumu samotného, ale zároveň samotné a opakované přepisování textu stálo značné úsilí jak Civišovou, tak mě.

I přes tuto procesní spíše než obsahovou výtku se autorka v posledku dokázala pomocí reflexivity vyrovnat s ošemetností výzkumu, ve kterém je zároveň součástí světa, který zkoumá. Dokázala těžit z výhod takové konstelace a zároveň až na několik výjimek se vyrovnat s nevýhodami. Hlavní výhodou bylo to, že autorka si osvojila přístup karnální etnografie, díky kterému mohla rituály nejen pozorovat, ale zároveň je aktivně zakoušet a podstupovat, což pro výzkum tak tacitní problematiky jako tvarování subjektivity, je nezbytný krok. Ba co více, reflexivitu své vlastní pozice autorka neodbyla jedním odstavcem, nýbrž dokázala s ní artikulovaně a explicitně pracovat v celém těle textu – a to dokonce v takovém objemu, že práce vykazuje rysy auto-etnografie. Co se nevýhod týče, v práci lze přesto nalézt několik momentů, ve kterých je vidět, že autorka nemá pod reflexivní kontrolou oddělování antropologické perspektivy od perspektivy lidí Nového věku – například když fotograficky dokumentovala jen výzkum v „exotické“ Amazonii a nikoli „domácím“ Česku, čímž přejala polohu cestovatelky Nového věku spíše než antropoložky; nebo když měla tendenci (jako např. na straně 36) přejímat New Age pojetí Kamba jako magického všeléku-elixíru, jež v komplexním světě dokáže léčit téměř vše.

Co se stylisticky a gramatiky týče, práce je psaná téměř bez chyb a překlepů je minimum. Oceňuji zejména styl psaní (i přes některé kostrbaté pasáže – např. v abstraktu). Autorka zvolila narativní styl psaní, ve kterém často pracuje s *ich* formou (viz ony prvky auto-etnografie), což je dle mého vhodné a etnograficky plodné pro psaní o světě, ve kterém je autorka zároveň doma (samozřejmě to nesmí být na úkor vědecké kvality, což v tomto případě není). Ba co více, díky zvolenému stylu práce splňuje i estetické a kreativní nároky, které jsou například podle Clifforda Geertze pro antropologii stejně tak důležité jako analytická dovednost, metodické postupy a vědecká preciznost.

Celkové hodnocení

Dagmar Civišová předkládá velmi kvalitní diplomovou práci založenou na akurátním množství odborné literatury včetně té zahraniční, stejně jako na etnografickém výzkumu. Autorka prokázala nejen schopnosti metodické, stylistické a teoretické, ale přinesla i celou řadu nových poznatků a konceptualizací. Zároveň je postup autorky příkladem toho, že se vyplatí odevzdávat první draft textu diplomové práce s dostatečným předstihem několika týdnů před odevzdáním, díky čemuž existuje dostatečný prostor pro opakované přepisování textu na základě zpětné vazby. Jestliže první draft odpovídal trojce, druhý draft dvojce, pak finální podoba, kterou Civišová odevzdala, splňuje nároky jedničky. Práci proto rozhodně doporučuji k obhajobě, hodnotím ji výborně a navrhuji 16 bodů.

Otázky k obhajobě

1. Autorka píše o brikolážních rituálech neo-šamanů v Česku jako o přechodových rituálech. Skutečně se jedná o přecházení ve Van Genneповském smyslu slova? Odkud a kam se přechází?

2. Jak vzniká důvěra v brikolážního neo-šamana v čase pozdní a globalizované modernity u účastníků rituálů, kteří jsou ochotní podstoupit náročné psychonautické výlety s pomocí přírodních omamných látek pod vedením lidí často nevalné profesionality? Kde se bere důvěra k tomu, aby „*nechali... autoritu, aby byl naprosto naším průvodcem rituálu a vzal náš osud do svých rukou?*“ (str. 28) Navíc pokud platí, slovy jednoho z respondentů, že „*v současné době je šílené, kolik lidí, často i netrénovaných, nabízí Kambo*“. (str. 77)

V Praze, 28. května 2019

Mgr. Bohuslav Kuřík, Ph.D.